אישים באגרות הראי"ה

# הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי

ראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים, אבי "הלוח לארץ ישראל" ומחבר "גשר החיים" · תרל"ב–תשט"ו (1871–1955)

6 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי נולד בט"ו בטבת תרל"ב (1871) ונפטר בח' בניסן תשט"ו (1955). עמד בראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים וניהל אותה, היה אבי "הלוח לארץ ישראל" וחיבר ספרי הלכה רבים, בהם "גשר החיים". בשנת תשי"ב זכה בפרס הרב קוק לספרות תורנית.

באגרות הרב טוקצינסקי מופיע כמי שהרב קוק התכתב עמו בענייני לוח השנה, ההלכה ומוסדות התורה בירושלים.

## הרב קוק על הרב טוקצינסקי

הרב קוק כתב לרב טוקצינסקי הערות ל"לוח ארץ ישראל" שלו: על קריאת המגילה במושבות, על סדר חליצת התפילין בתשעה באב ועל ה"חנטה" של ט"ו בשבט (כרך ב', אגרת תכג). בשנת תרפ"ה (1925) פרסם הרב קוק כרוז לכל יושבי ארץ ישראל, ובו המליץ לתלות בכל בית את לוח זמני השבת שתיקן הרב טוקצינסקי: "ועתה תיקן תקנה גדולה זו, גבר בגוברין ומומחה הג"ר יחיאל מיכל טיקצינסקי שליט"א מנהל הת"ת והישיבה הגדולה עץ חיים פעה"ק ת"ו, והלוח, אשר הנ"ל בשם זמן הדלקת הנר בעש"ק , הוא ראוי להשתמש בו בכל מרחבי אה"ק" (כרך ד', אגרת אשמה)

באגרות קודמות הרב קוק פונה אליו בענייני ירושלים: בשנת תרס"ז (1907) הוא מציע את עצמו לתפקיד בכולל בירושלים, כי הוא משתוקק לשבת בה בלי עול הרבנות (כרך א', אגרת פד); הוא מבקש מהנהלת "עץ חיים" לתמוך במקובל ר' שמעון צבי הורוביץ (כרך א', אגרת רלא) ובמטבח הכשר באוניית העולים (כרך א', אגרת רצ); ובשנת תרע"ד (1914) הרב קוק מבהיר לו שמעולם לא חשב לייסד בעצמו בתי ספר עם לימודי חול, אבל חייב לסייע להורים שמבקשים להציל את ילדיהם מבתי ספר כופרים (כרך ב', אגרת תרנד).

## האגרות

**כרך א', אגרת פד:** אחרי פטירת הרב יעקב צבי, הרב קוק מציע את עצמו לתפקיד בכולל בירושלים, כי הרב קוק משתוקק לשבת בירושלים בלי עול הרבנות.

*"כי ידי"נ הרה"ג החה"ש מו"ה יחיאל מיכל טיקאצינסקי שליט"א"*

**כרך א', אגרת רלא:** אל מנהלי ישיבת "עץ חיים": בקשה לתמוך במקובל ר' שמעון צבי הורוביץ, שחי בדוחק.

*"לכבוד ידידי האהובים, הרבנים המאוה"ג כלילי תפארת מוהר"נ ראגאזניצקי ומוהרי"מ טיקאצינסקי שליט"א, מנהלי ישיבת עץ-חיים בעיקו"ת ת"ו"*

**כרך א', אגרת רצ:** בקשה לתמוך במטבח הכשר באוניית העולים הרוסית, והצעה להקים ועד לכך בירושלים.

*"ידידי היקר הרב המאוה"ג יקר רוח איש תבונה מו"ה מיכל טוקאצינסקי נ"י"*

**כרך ב', אגרת תכג:** הערות ל"לוח ארץ ישראל": קריאת המגילה במושבות, סדר חליצת התפילין בתשעה באב, וה"חנטה" של ט"ו בשבט.

*"בט"ו בשבט ראוי להעיר, שמדת החניטה יש בה עיון, וראוי לעשות ש"ח, אם נקראת חניטה לפני ט"ו או לאחריו"*

**כרך ב', אגרת תרנד:** הרב קוק מבהיר שמעולם לא חשב לייסד בעצמו בתי ספר עם לימודי חול, אבל חייב לסייע להורים שמבקשים להציל את ילדיהם מבתי ספר כופרים.

*"ידידי וחביבי הרה"ג היקר מוהר"י מיכל טיקצינסקי שליט"א, שלו' וברכה"*

**כרך ד', אגרת אשמה:** כרוז המלצה לכל בני ארץ ישראל להשתמש בלוח זמני כניסת השבת המדויק של הרב טוקצינסקי.

*"ועתה תיקן תקנה גדולה זו, גבר בגוברין ומומחה הג"ר יחיאל מיכל טיקצינסקי שליט"א מנהל הת"ת והישיבה הגדולה עץ חיים"*

## ראו גם

על רבה של ירושלים, הרב שמואל סלנט. (לדף האיש)

על נושא זמני היום והלוח באגרות הראי"ה. (לנושא שבת ומועדים)

על הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי (המכלול). (רבי יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי)

# נוסח האגרות – עם ביאור

6 האגרות שבהן נזכר הרב טוקצינסקי, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** י"ד מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי

אחרי פטירת הגריצ"ב (ככל הנראה רבי יצחק בלאזר), הרב קוק מציע את עצמו לתפקיד בכולל בירושלים. לדבריו הרבנות וההוראה אינן לפי תכונתו, והרב קוק משתוקק לשבת בירושלים בלי עול הרבנות.

### עיקרי הדברים

- רצון הרב קוק לשבת בירושלים.
- הרבנות כעול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד מנ"א[4] תרס"ז[5].

כ'[6] ידי"נ[7] הרה"ג[8] החה"ש[9] מו"ה[10] יחיאל מיכל טיקאצינסקי שליט"א[11], שלו'[12] וברכה.

מצאתי לנפשי חובה לגלות את אזן כת"ר[13] את הצעתי. כאשר בעוה"ר[14] נלקח מאתנו מחמד עינינו הגריצ"ב[15] זצ"ל[16], ולפי המצב, כפי הנראה, ידרש הענין למנות איזה איש מוכשר לעבודה זו בעניני הכולל, ואנכי כאשר ענין הרבנות הוא נגד תכונתי וכחותי, ומאד מאד אשתוקק שיהי'[17] שבתי באה"ק[18] בלא משא של עול רבים בעניני הוראה. ע"כ[19] אולי יציע כת"ר, לפני מי שהיכולת בידם בזה, את הצעתי זאת, שאם יואילו לבחור בי הפעוט לעבודת הכולל, לע"ד[20] הייתי מוכשר לזה בע"ה[21]. ונראה שהייתי מוצא בזה את מגמת פני לשבת בעיה"ק[22] ירושת"ו[23] ובלא עול של עניני רבנות והוראה.

אם יש לכת"ר[24] בזה דברים, אקוה שלא יאחר לכבדני בתשובתו. ואם יש מניעות, יהיו הדברים כאילו לא נאמרו. והי'[25] ז"ש[26] וברכה, ישועה ונחמה בישועת ד' על עמו, ועניי יו ירחם, וציון וירושלים ינחם באור ישעו,

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל**

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. כ' - כבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. החה"ש - החיים והשלום
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. שלו' - שלום
13. כת"ר - כבוד תורתו

14. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
15. הגריצ"ב – הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ, ב (למשל: יעקב + צבי + בנימין) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. זצ"ל – זכר צדיק לברכה
17. שיהי' – שיהיה
18. באה"ק – בארץ הקודש
19. ע"כ – על כן
20. לע"ד – לעניות דעתי
21. בע"ה – בעזרת השם
22. בעיה"ק – בעיר הקודש
23. ירושת"ו – ירושלים תבנה ותכונן
24. לכת"ר – לכבוד תורתו
25. והי' – והיה
26. ז"ש – זה שלום

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלא

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ז' מרחשוון תר"ע - יפו

**נמען:** הרבנים נחום רוגוזניצקי ויחיאל מיכל טיקוצינסקי, מנהלי ישיבת עץ חיים בירושלים

הרב קוק מבקש לשפר את מצבו של המקובל ר' שמעון צבי הורוביץ, שחי בדוחק. אילו היה כוחו בנגלה כמו בקבלה, היו מכבדים אותו, אבל 'נשמתא דאורייתא' מושפלת. בירושלים יש לכבד ולתמוך במי שעוסק בחכמת האמת, 'שעיקר גאולתנו תלוי בזה'.

### עיקרי הדברים

- תמיכה במקובל ר' שמעון צבי הורוביץ.
- השפלת לומדי הקבלה.
- כבוד חכמת האמת - עיקר הגאולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' מ"ח[4] תר"עין.

שלו'[5] וברכה במדה טובה באהבה רבה, לכבוד ידידי האהובים, הרבנים המאוה"ג[6] כלילי תפארת מוהר"נ[7] ראגאזניצקי ומוהרי"מ[8] טיקאצינסקי [הרב נחום רוגוזניצקי והרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי, מראשי ישיבת "עץ חיים" בירושלים] שליט"א[9], מנהלי ישיבת עץ-חיים בעיקו"ת[10] ת"ו, שלו' שלו' בכפילא ויתרבי חילא לעילא ולעילא [שלום שלום בכפליים, ויתרבה הכוח למעלה למעלה (ארמית)]

הנני נדחק כעת לפנים ממחיצת מנהגי. כי מוצא אני את עצמי מחוייב בדבר להעיר ולעורר את לב הדרת כת"ר[11], על דבר מצבו של האי גברא רבא ויקירא, הרב הגדול, המיוחד בעסק חכמת הקבלה בדעה ובתבונה ביראת ד' טהורה, מו"ה[12] שמעון צבי הורוויץ [הרב שמעון צבי הורוויץ, מקובל בירושלים, מחבר "קול מבשר"] שי'[13], שחי חיי צער ולחץ, וכעת נתרבתה הוצאתו ע"י[14] חתנו אשר קבל על שולחנו. והנה ידעתי נאמנה, שאם הי'[15] כחו בנגלות התורה נערך ככחו בקבלה, שהוא בה גמיר וסביר, [למד ומבין (ארמית)] פלפלן וסדרן כדבעי למיהוי, [כפי שראוי להיות (ארמית)] בידיעה רחבה כיאות לגדול מצויין, בין חשובי ת"ח[16], אז היו הכל מכירים את מעלתו, והיו משתדלים להרחיב לו ולכלכל מחסוריו בכבוד, כפי אותה המדה שמשתדלים להיותר מצויינים שבין חכמי הישיבה הק'[17]. אלא שכאשר בעוה"ר[18] כל המקודש מחבירו חרב מחבירו, [על פי סוטה מט] וכפי אותה המדה שקרן תוה"ק[19] מושפלת היא, בעת הירודה הזאת, אשר משם עתידין לעלות בעה"י[20], עוד יותר ויותר מושפלת היא קרן נשמתא דאורייתא והשרידים, אשר נתן ד' בהם רוח לבכר על כל לימוד ללמוד דעת ד' ועוזו, ע"פ[21] היסודות והדרכים הגבוהים והנאמנים שהם מורשה לנו מאבותינו, אשר סוד ד' הופיע עליהם, אלה הם היותר מושפלים, ובלתי נחשבים גם בשדרות בני תורה בעצמם. אבל עלינו לעמוד בחזקת היד נגד הנהגה כזאת, בפרט בעיר קדשנו ותפארתנו, מקום גי חזיון, [ישעיהו כב, א] אשר לנו יאתה שעם יודעי אלהיו יתרבו בתוכה,

ובעלי נטיה פנימית לחכמת האמת, ודרכי הקבלה הנאמנה, ראוי הוא שיהיו מחובבים ונתמכים בכבוד והדר, כדי שישוטטו רבים ותרבה הדעת [דניאל יב, ד] את ד' אשר היא סגולת כל חמדה.

ע"כ[22] הנני רואה, שראוי ונכון הוא שישתדלו הדרת כבוד מעלתם לתקן כפי האפשרי את מצבו של האי דרבנן [את מצבו של הרב הזה (ארמית)] המצויין מאד, בתלמוד רזי תורה. ושתים הנה המטרות בזה, לי כשאני לעצמי: להוציא מן המצר ת"ח מעולה ויקר, וכדי לכבד וליקר את העסק בסתרי תורה, שעיקר גאולתנו ופדות נפשנו תלוי בזה, כמובן בצירוף חיזוק ואימוץ כל מקצעותי' של תורה, אבל המתיחדים להכנס במעמקי לימודי ד', הנם ראויים למצא לעת כזאת את תמיכתם בהוד והדרת קודש,

אקוה שדברי המעטים יעשו את פרים, ולבות חכמים שכמותם יב"י[23] יוקירו דעת להגדיל תורה ולהאדירה לעטרה ולפארה. והי'[24] זה שלו' וברכה נאמנה, כנה"י[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] בכל לונ"ח[28],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מ"ח - מרחשון
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. ומוהרי"מ - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. מו"ה - מורנו הרב
13. שי' - שיחיה
14. ע"י - על ידי
15. הי' - היה
16. ת"ח - תלמידי חכמים
17. הק' - הקטן
18. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. ע"פ - על פי
22. ע"כ - על כן
23. יב"י - ירבו בישראל
24. והי' - והיה
25. כנה"י - כנפשו היקרה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. לונ"ח - לנחמת ציון

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצ

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי

הרב קוק מבקש מהרב טיקוצינסקי לתמוך במטבח הכשר באוניית העולים הרוסית. הרב קוק ובצלאל לפין ייסדו ועד ביפו, והרב קוק מציע להקים ועד דומה בירושלים.

### עיקרי הדברים

- מטבח כשר באונייה הרוסית.
- ועד תמיכה בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, פעיה"ק[1] יפו ת"ו[2], ניסן תרע"ן.

לכבוד ידידי היקר הרב המאוה"ג[3] יקר רוח איש תבונה מו"ה[4] מיכל טוקאצינסקי נ"י[5], שלו'[6] וברכה באה"ר[7].

מצאתי לחובה להעיר את כת"ר[8] ידידי, להיות, עמנו בתמיכת המוסד של המטבח הכשר אשר נוסד באני' הרוסית. [ראו (כרך א', אגרת קפז)] וכבר הי'[9] הענין עומד להבטל מאפס דורש ח"ו[10], אמנם בעה"י[11] התחזקנו ביחד עם ידידנו הר"ב[12] לאפין נ"י, ויסדנו ועד והוצאנו די הוצאות החזקת הדבר יותר ויותר מכפי מה שהי'[13] בידינו, ועתה הדבר עומד ברפיון, ונדרש להשתדלות של אגודת יראי ד' החפצים בקיום הענין הנעלה הזה, שהוא זכות הרבים וקדושת שם שמים ושם ישראל, וכבוד והדר לאה"ק[14] ולמושבותי' וכתבתי מענין זה גם לידידנו הרב ר"י אייזיק בן-טובים נ"י, ובקשתיו שיחד עם כת"ר יבחרו להם עוד איש חשוב לכונן ע"ז[15] ועד מיוחד, כאשר עשינו פה, ויחד נתיעץ בעזה"י[16] איך להחזיק את הדבר הקדוש הזה, ויהי'[17] ד' עמנו לעזרנו ע"ד[18] כבוד שמו והי'[19] ז"ש[20] וברכה, כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23] באה"ר מצפה תשובתו,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

1. פעיה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. הי' - היה
10. ח"ו - חס ושלום
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

13. שהי' – שהיה
14. לאה"ק – לארץ הקודש
15. ע"ז – על זה
16. בעזה"י – בעזרת השם יתברך
17. ויהי' – ויהיה
18. ע"ד – על דבר
19. והי' – והיה
20. ז"ש – זה שלום
21. כנה"ר – כנפשו הרמה
22. ידי"ע – ידידו עוז
23. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכג

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ב אייר תרע"ב - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טיקוצינסקי (בעל 'לוח ארץ ישראל')

על קביעת קריאת המגילה במושבות לפי זיהוי ערים מוקפות: אין מקום לספק, כי מחקר ארץ ישראל מלא השערות. בתשעה באב: הרב קוק נוטה לחלוץ קודם את השמאל. ב'חנטה' של ט"ו בשבט צריך עיון, ואין היא 'ציצי הפריחה' (הגר"א גרודזנסקי).

### עיקרי הדברים

- מגילה במושבות - אין ספק.
- חליצת נעליים בתשעה באב.
- גדר החנטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אייר תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידידי הרה"ג[7] החה"ש[8] מוהרימ"ט[9] [הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי, עורך "לוח ארץ ישראל"] שליט"א[10],

ע"ד[11] קביעות קריאת המגילה להמושבות [האם המושבות הן במקום של ערים מוקפות חומה מימות יהושע, שבהן קוראים את המגילה בט"ו באדר] בפרטיות, איני מוצא לי חומר לספק, להוציא מידי רובא דעלמא. [להוציא מכלל רוב העולם, שקוראים בי"ד] כי כל החכמה הזו, של חקירת מדע א"י[12], מלאה היא רק השערות, שאמנם ראויים הם לחבה וכבוד החוקרים והדורשים בזה מצד חבת הקודש, אבל סוף-כל-סוף, א"א[13] לקבע מסמרות, על סמך השמות השגורים בין הערבים. ומ"מ[14] אם יש לו על איזה מהם ספיקות והערות יסודיות, יואיל נא בטובו להמציאם לי, ואגלה בל"נ[15] לכת"ר[16] את דעתי ע"ז[17].

ע"ד חליצת שמאל תחילה בט"ב[18], [בתשעה באב, שבו אסורה נעילת הסנדל] ג"א[19] נוטה לזה. [גם אני נוטה לזה]

בט"ו בשבט ראוי להעיר, שמדת החניטה ["חנטה": השלב בגידול הפרי שלפיו נקבעת שנת המעשר] יש בה עיון, וראוי לעשות ש"ח, [ראוי לשאול חכם] אם נקראת חניטה לפני ט"ו או לאחריו, לענין כל הדינים התלויים בזה. וכבר העיר הגר"א[20] גרידיץ בחי' משניות למעשרות, שהעולם טועים לומר שהוא "קנאספען", [ניצנים (גרמנית)] כלומר ציצי הפריחה, ואינו כן. אבל להגדיר בדיוק את גדרה צריך עיון רב, ואין מקום ב"לוח" [ב"לוח ארץ ישראל"] לפרט למינים השונים.

מרוב הטרדא אקצר ואו"ש[21] כנה"י[22], ידי"ע[23] דוש"ת[24] באה"ר[25],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. החה"ש - החיים והשלום
9. מוהרימ"ט - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ, ט (למשל: יעקב + משה + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. ע"ד - על דבר
12. א"י - ארץ ישראל
13. א"א - אי אפשר
14. ומ"מ - ומכל מקום
15. בל"נ - בלי נדר
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ע"ז - על זה
18. בט"ב - בתשעה באב
19. ג"א - גם אני / גם אנו
20. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
21. ואו"ש - ואומר שלום
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. ידי"ע - ידידו עוז
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
25. באה"ר - באהבה רבה

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ח' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי

הבהרה: הרב קוק מעולם לא חשב לייסד בעצמו בתי ספר עם לימודי חול, נגד גדרי הרבנים הראשונים, וגם לא ייעץ לאב שאפשר להשפיע עליו להוציא את בנו מלימוד התורה הטהור. אבל אין להזכיר חרמות לאנוסים שמבקשים להציל את ילדיהם מבתי ספר כופרים, ואם מבקשים ממנו לפקח, חייב הרב קוק לסייע בהצלה. הרב קוק חושש שהסגנון יפגע גם בתלמודי התורה כמו 'נצח ישראל'. 'להילחם על הרע והחטא ולא על רעים וחוטאים', כי 'אולי יש בעומק החושך גרגירי אורה'. יש לשפר את המוסדות שלנו, ולא להתמקד בשלילה.

### עיקרי הדברים

- אינו מייסד בתי ספר מעורבים.
- אין למחות בעושים לשם שמיים.
- חשש לתלמודי התורה.
- להילחם בחטא ולא בחוטאים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' שבט תרע"ד[4] [1914]

ידידי וחביבי הרה"ג[5] היקר מוהר"י[6] מיכל טיקצינסקי [הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, מחכמי ירושלים, מחבר "גשר החיים"] שליט"א[7], שלו'[8] וברכה.

אהובי,

ממכתב כת"ר[9] הכרתי, שמבינים את מכתבי לד"ר[10] ענגל [מכתבו של הרב קוק לד"ר י' אנגל, מנהל בית הספר "תחכמוני" ביפו, שבו הגן על בית הספר מפני התקפות החרדים; ראו (כרך ב', אגרת תרלה) ו(כרך ב', אגרת תרלט)] שלא ככוונתי. מעולם לא עלה על דעתי לצאת במעשה נגד גדרי הראשונים באי"י[11] [החרם של רבני ירושלים משנת תרט"ז (1856) על בתי ספר שלומדים בהם לימודי חול ושפות זרות] ולעסוק ביסוד בתי ספר שיש בהם לימודי חול ושפות זרות, אפילו על טהרת הקודש, ואפילו ע"י[12] מורים יראים ושלמים, ואשרי אדם מפחד תמיד, דבדברי תורה ודאי כתיב, [משלי כח, יד; ברכות ס] הוא לנגד עיני תמידי רק כאשר ראיתי שבאו אנשים נכבדים ומחשבתם לשם שמים, והם מיסדים מוסד כזה כדי למעט את התקלה, מצאתי שאנו צריכים להתנהג בזהירות שלא למחות בידם, וג"כ[13] משום זה הכלל עצמו של אשרי אדם מפחד תמיד. מובן הדבר שלא נחליף את מוסדותינו הקדושים, המיוחדים לקדושת התורה, במוסדותיהם המעורבים בטרכסיד של חול, [טרכסיד – חומר קשה (ערבוב של סיד וחומרים אחרים); בלשון חז"ל (בבא בתרא ג)] ולא ניעץ שום אב שרק אפשר לנו לפעול עליו שיקדיש את בנו כליל קודש להתגדל בתורה בטהרתה, שיעתיק אותו ללימודי חול גם לשעה או לשעות ביום, בשחר טל ילדותו ביחוד.

אבל לא נצא ג"כ[14] להזכיר ולעורר את האיסורים והחרמות של הראשונים על אלה שהולכים לתומם, ובמר נפשם חפצים הם להגן על בניהם ועל הבנים של בני גילם, שהם חושבים עכ"פ[15] את עצמם שהם אנוסים, או שלא יוכלו לעמוד בנסיון, או שהבנים או האמות לפעמים לא יקבלו מהם, ויתנו את הילדים למקומות שהסכנה למינות וכפירה כבר היא בוערת בכל תוקף מדורתה. וממילא כשישחרוני לפקח על בית כזה, שלא יתקלקל מתכונת היהדות שלו, לא אוכל לדחותם, וחייב אני לסייע בהצלה. והדבר הזה כ"כ[16] פשוט אצל מיסדי ה"תחכמני" [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של המזרחי] ומנהליו, עד שגם הם בעצמם היו תמיד מיעצים לכל שוחר בעצתם, שיותר טוב הוא לתן את הילדים לת"ת[17], למען ישארו בני תורה במלא המובן, וחשבו את המוסד לקיבול של הצלה בשעת משבר ודחק סכנה. ולולא יצאו כעת בזילותא כ"כ גדולה [בזלזול כה גדול] על אנשים יקרים ות"ח[18] מצויינים בתורה ויראת שמים, לתתם למחללי שבתות וכופרים, בלי שום נימוס, לא הייתי עומד על צדם, אבל כאשר נעשתה שגיאה זו (בודאי שלא מדעת גדולי התורה הנודעים שיחיו) והלבינו ברבים פניהם של אנשים יקרים, והרפו ידים עובדות לשם שמים, שזה גורם רק לחזק את ידי המהרסים והמחריבים השמחים לאיד, הוכרחתי לחזקם ולנחמם, כדי שלא ימסר גדוד שלם של צעירים שעומדים להיות מוצלים ממלתעות הכפירה, לרשות העלוקה הזאת האומרת הב הב. [על פי משלי ל, טו]

ולא עוד אלא שחרדה גדולה תקפתני על התוצאות של סגנון הדברים, שהם יכולים להתפשט גם על בתי הת"ת[19] שבמושבות מיסוד "נצח ישראל", [תלמודי התורה במושבות שייסד ד"ר משה אויערבך, בהשגחת הרב קוק] שהוסכם כבר להתיר בהם לימוד השפה הערבית, וקצת מדעים נחוצים, והנהגנו את הלימוד בלשון הקודש, ואנו רואים ב"ה מדי שנה בשנה כמה מצליח דרך קודש זה, ורבים לוחמים לנו מהצד החיצון שבפנים, ומה יהיה עוד אם יוסכם הדבר שאנו צריכים לבטל את הכל, אם לא נרצה להיות עבריינים חלילה, ולמסור כעת אחרי רוב העמל את כל החינוך שבישוב החדש לידם של שוללי כל קודש ד'.

דאגה זו הניעה אותי לדבר דברי, ובשיטתי זו אני מחזיק. ואין ספק שאלו ראו בעיניהם את מצבנו גדולי הראשונים, קדושי דור שלפנינו, גם הם היו אומרים ככה, שאין כח בידנו למחות בידי העושים לשם שמים, רק שאנחנו נשמור על שלנו, בכל כח ודעה שיחננו השי"ת[20].

ואע"פ[21] שדעתי העיונית להלכה היא, שעם השמירה על החלק שאפשר להחזיקו מיוחד לקודש, חייבים אנו ליסד בפועל מכונות חינוכיים לאלה שהם מוכנים כבר לצאת ללמודי חול, כדי לקרבם לתורה עד כמה שהיד מגעת, מ"מ[22] לא הרהבתי עז להורות כזה למעשה. רק הסכנה הנשקפת מתוך הרעש שהסבו הדברים שבמלחמתה ש"ת[23], היא הניעה אותי לגלות את דעתי, על מה שכבר נעשה. ועל מה שעדיין לא נעשה הנני עומד גם כעת בדעתי, שלא לעשות בפועל שום דבר נגד המהלך הישן. רק אם ימצאו מיסדים לש"ש לא אמחה בידם, כדי שלא אהיה אנכי הגורם למסור ילדי קודש לידי אותם המשכחים שם ד' ותורתו מאתם. ואם יוסד מוסד כזה, ואצטרך לפקח עליו שלא יתקלקל יותר, ודאי שאין שום היתר לומר שאפשר להמנע מזה, ולהניח דבר העלול להתקלקל בלא פיקוח.

ועל עניני ירושלים אינני אדון בדבר זה להורות כמובן, ולו היה דורנו מאושר באישור זה שהגדולים ישמעו לקטנים, הייתי אומר שעל מה שכבר נעשה והדברים מוכיחים שנעשה לשם שמים, שהרי עכ"פ

זהירים הם כמה דאפשר בהדרכה הגונה לחינוך הדת והיהדות הנאמנה, אין כדאי להרעיש עולם, להחרים ולאסור, רק על להבא יסוייג הדבר, שלא יעשה שום דבר חדש נגד הסכמת איסורם של ראשונים, בלא הסכמת גדולי התורה ורבני הבד"צ[24] יושבי כסאות למשפט. [על פי תהלים קכב, ה] רק אם יראו הם בצירופם של גדולי הדור שבחו"ל[25], שיש איזה סייג לתורה ראוי להתיר, יעשו כרוחב דעתם. אבל חלילה שכל יחיד יקפוץ לומר שהוא עושה סייג לתורה, לשבור בזה גדרי עולם של רבותינו הקדמונים ז"ל[26].

ובכלל אני מוצא, שגם על אחינו הרחוקים, שאנו מוכרחים לאסור עליהם מלחמה של מגן או גם של תנופה, הננו מ"מ מוזהרים להתנהג בדרך כבוד ונימוס, להלחם על הרע והחטא ולא על רעים וחוטאים, [על פי ברכות י: "יתמו חטאים – ולא חוטאים"] שאולי אינם במציאות אחרי הצירוף הגדול של גלותנו הארוכה, אולי הם שוגגים, אנוסים או מוטעים, ואולי יש בעומק החושך והרע ג"כ גרגירי אורה וטובה. וע"י[27] דרכי נועם ונתיבות כבוד ושלו'[28] נוכל הרבה יותר לתקן ולהציל מאשר ע"י משטמה וקינטוריא, ובכלל ע"י עבודת חיוב לשפר את מחננו בפנים, להוסיף תיקון וסידור, לשכלל כמה דאפשר בהיתר את מוסדותינו הקדושים בשכלול חיצוני ופנימי, ולא לכונן עיקרי המבטים על צד השלילה שיש בפעולות החדשות, אע"פ[29] שהן מכאיבות את לבנו, כ"א[30] לתור דרכים של השפעה בעדנו. זו היא הדרך היותר ישרה שפרטיה הם רבים לאין חקר, שאלמלי נרצה לקבע ע"ז[31] שימת לב, ודאי נמצא דברי חפץ, לעשות ולהצליח בעה"י[32].

והנני בזה חותם בברכה ועתרת שלו' לכת"ר[33] ולכל קהלא קדישא די בירושלים קרתא קדישתא [הקהל הקדוש שבירושלים העיר הקדושה (ארמית)] תובב"א[34], ברגשי כבוד ואהנ"א[35],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרע"ד – השנה תרע"ד (1913/1914)
5. הרה"ג – הרב הגאון
6. מוהר"י – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' – שלום
9. כת"ר – כבוד תורתו
10. לד"ר – לדוקטור
11. באי"י – בארץ ישראל
12. ע"י – על ידי
13. וג"כ – וגם כן
14. ג"כ – גם כן
15. עכ"פ – על כל פנים
16. כ"כ – כל כך
17. לת"ת – לתלמוד תורה

18. ות"ח - ותלמידי חכמים
19. התו"ת - התלמוד תורה
20. השי"ת - השם יתברך
21. ואע"פ - ואף על פי
22. מ"מ - מכל מקום
23. ש"ת - של תורה
24. הבד"צ - הבית דין צדק
25. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. וע"י - ועל ידי
28. ושלו' - ושלום
29. אע"פ - אף על פי
30. כ"א - כי אם
31. ע"ז - על זה
32. בעה"י - בעזרת השם יתברך
33. לכת"ר - לכבוד תורתו
34. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
35. ואהנ"א - ואהבה נאמנה

# אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמה

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** א' דסליחות תרפ"ה **נמען:** יושבי ארץ הקודש

הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, מנהל עץ חיים, תיקן לוח מדויק לפי האופק של ארץ ישראל לזמני הדלקת נרות ומוצאי שבת. הרב קוק מבקש מסוחרים, מלונות ובתים לתלות אותו על הקיר.

### עיקרי הדברים

- לוח זמני שבת.
- הרב טוקצינסקי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. א' דסליחות, תרפ"ה[2]

אחינו היקרים, אנשי המעשה, יושבי אה"ק[3] ת"ו[4]. שלו'[5] וברכת השנים, באהבה. אחי האהובים, כאשר דרוש מאד לכל איש ישראל לדעת את הזמן המדוייק הדלקת הנר בכניסת השבת וזמן היתר מלאכה במוצאי ש"ק[6], ועד כה לא נתפרסם במרחבי א"י[7] לוח מתוקן שיורה את השעות בדיוק ע"פ[8] האופק הארצי ישראלי. ועתה תיקן תקנה גדולה זו, גבר בגובריו ומומחה הג"ר[9] יחיאל מיכל טיקצינסקי [מנהל ישיבת "עץ חיים", שחיבר לוח זמני היום לארץ ישראל] שליט"א[10]

מנהל התי"ת[11] והישיבה הגדולה עץ חיים פעה"ק[12] ת"ו, והלוח, אשר הנ"ל[13] בשם זמן הדלקת הנר בעש"ק[14], הוא ראוי להשתמש בו בכל מרחבי אה"ק. ע"כ[15] אדרש בזה, שיואילו נא אחינו הסוחרים בעלי החנויות והמלונים, וכל בתי הציבור, וגברי יחידים בבתיהם, לקחת את הלוח הנ"ל, ולתלות אותו על הקיר למען ידעו את הזמן בדיוק, להדלקת הנר בעש"ק, ולהתחלת היתר מלאכה במוצאי ש"ק, ובזכות שמירת קדושת שבת קודש נזכה מהרה לגאולה וישועה, ושנת ברכה וחיים כנה"י[16] ונפש אחיהם מברכם באהבה רבה, מהר הקודש

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. אה"ק - ארץ הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ש"ק - שבת קודש
7. א"י - ארץ ישראל
8. ע"פ - על פי
9. הג"ר - הגאון רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. התי"ת - התלמוד תורה
12. פעה"ק - פה עיר הקודש

13. הנ"ל – הנזכר לעיל
14. בעש"ק – בערב שבת קודש
15. ע"כ – על כן
16. כנה"י – כנפשו היקרה